

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Боян Александров Алексиев - УАСГ

на научните трудове, представени по конкурса за заемане на академична длъжност „доцент”, висше училище, за граждански служител в катедра „Езикова подготовка” в област на висше образование „Хуманитарни науки” по професионално направление „Филология”, научна специалност „Общо и сравнително езиковедие” (Приложна лингвистика), учебна дисциплина „Английски език” – обявен в ДВ бр. 36/19.05.2015 г.

на кандидата:

д-р Петина Валентинова Вичева

1. Кратки биографични данни

Д-р Петина Валентинова Вичева е родена на 16.08.1968 г. в гр. Сливен. През 1992 г. завършва специалността Английска филология във Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий” и получава научната степен „магистър”. Работи като учител по английски в ПМГ „Нанчо Попович” Шумен (1992-1995), след това като преподавател във Варненски свободен университет „Черноризец Храбър” и от 1996 досега е редовен преподавател по общ английски и специализиран морски език в ВВМУ „Н. Й. Вапцаров”. През 2008 г. защитава дисертация на тема “Проблеми на вербалната комуникация в търговското корабоплаване” и получава научната и образователна степен “доктор”. Д-р Вичева е била на две дългосрочни специализации в Езиков институт, ВВБ Лекланд, Сан Антонио, Тексас, САЩ и има участия в няколко международни конференции и семинари по специализиран английски език.

2. Трудове представени от кандидата за оценка и рецензиране

В конкурса д-р Петина Вичева участва с общо 23 публикации, от които една монография, едно учебно пособие и 21 научни статии и доклади. 12 от тях са самостоятелни, а 11 са в съавторство. В представения списък на трудовете е пропусната публикацията „Начини за оптимизиране на морската комуникация” (Наука и икономика ИУ – Варна, 2009), която е приложена за разглеждане.

2.1. Статиите и докладите могат да се групират в следните тематични направления: терминология, абривиатури в морския дискурс, морска комуникация и методика на преподаването на морски английски език.

2.1.1. Публикациите по *терминология* са общо 6, от които една научна статия, приета за печат в международно издание, както и 5 публикувани научни доклада. Научната статия представя подход за извличане и класификация на колокациите в морския английски език. Темата за терминологичните колокации се разглежда и в три от научните доклади, което говори за целенасоченост при избора на научна тематика. Въпреки това, другите два

доклада, посветени на полисемията при военноморските термини и, съответно, на идиомите, съдържащи като ключови думи военни термини, показват един по-широк поглед на П. Вичева върху терминологичната тематика.

2.1.2. Тясно свързани с терминологията са публикациите (общо 4), посветени на *абривиатурите*, които в специализирания език, подобно на термините, обозначават специални понятия. Авторката правилно подчертава, че честотата на употребата им през последните 20 години се е увеличила до такава степен, че абривиацията днес се счита за един от водещите словообразователни модели, тъй като чрез тях се номинират обекти от всички сфери на живота. Вичева стига до заключението, че при изследването на абривиатурните процеси първата необходима стъпка е да се анализират етапите в развитието им. Специално внимание е отделено на явлението синонимия при абривиатурите в морския английски език и техните разгърнати словосъчетания, както и между различните абривиатури. Разгледана е и омонимията при съкращенията, използвани в съвременните средства за навигация. Определен приносен момент има предложената от д-р Вичева класификация на морските абривиатури и акроними.

2.1.3. Темата за *морските комуникации* присъства осезаемо в научните трудове на д-р Вичева. За конкурса са представени 5 публикации по тази тема. Тук следва да отбележа, че споменатите по-горе терминологични публикации се разглеждат в контекста на морския дискурс, част от който са именно съвременните средства за комуникация във военноморския и търговския флот. Прави добро впечатление последователността, с която темата се разглежда. Най-напред морските радиокомуникации в плана език-култура се класифицират като косвено общуване под формата на спонтанен и неспонтанен диалог. Проблемите, възникващи при осъществяването на тези комуникации се търсят и решават в опозицията Стандартни морски фрази за комуникация (SMCP) - реални радиокомуникации. Авторката прави задълбочен анализ на морските радиокомуникации от гледна точка на лингвистичната прагматика и предлага оригинални стратегии за постигане на успешност на този вид комуникация. Стесняване на рамката на SMCP е изведена като метастратегия, приложима само ако речевият акт е силно зависим от контекста, тъй като се базира на уменията на адресата да възприема ядрото на речевия акт при смущения в комуникацията и да предвижда какво адресанта очаква от него. Друга стратегия за минимизиране на вредното влияние на заемането, т.е. вкарването на елементи от един стандарт (напр. литературния английски) в друг (SMCP), върху успешното осъществяване на комуникацията, е придобиването на умение за превключване на кода (едновременно използване на двата стандарта). Тръгвайки от разбирането за Стандартните морски фрази за комуникация като част от естествения език, представляващи не само формален израз на готови мисли, но и организирано представяне на знания, свързани с езиковата и комуникативната компетентност на комуникаторите, П. Вичева определя идентификацията на референта като една от основните стратегии за оптимизиране на морската комуникация. Успешно е приложен моделът на идентификация на референта в областта на теорията на изкуствения интелект на Гудман за разработване на метастратегии в областта на косвеното общуване на море. Ключов момент в идентификацията на референта, т.е. в откриването на съдържание в изказването на говорещия, удовлетворяващо дескрипцията, е изработването на договаряне за референта. Ако е невъзможно да се открие референта по буквалното съдържание на дескрипцията, то тя се отслабва. Авторката стига до важния извод, че еднозначност на референта се постига чрез

избягване на термини със синонимни значения при изграждането на стандартните морски фрази, осигурявайки по този начин надеждността на морските комуникации.

2.1.4. Публикациите относно *методиката на преподаване на морски английски език* са б и третират широк кръг проблеми във връзка със специализираното чуждоезиково обучение на курсанти и студенти от ВВМУ. С цел изследване на необходимостта от повишаване качеството на обучение по морски английски и мотивацията на обучаемите да усвояват знания и умения в тази насока, е разработен въпросник, чрез който освен нови идеи и препоръки, са получени и данни за честотата на използване на тези знания. Специално внимание е отделено на прилагането на интегрирания подход при преподаването на умения за четене и писане в часовете по специализиран английски език във ВВМУ, което се налага от необходимостта придобитите умения да се използват в бъдещата кариера на палубните офицери. Предложени са критерии за подбор и адаптиране на материали за специфични учебни ситуации. Дискутирани са проблемите, които възникват при работа в смесени групи с различно индивидуално ниво на езикова компетентност. В съответствие с новите изисквания за стандартизация е съставен тест за успеваемост по общ английски език, предназначен за курсанти и студенти от ВВМУ. Разгледани са възможностите за използване на мултимедийни средства при обучението по чужд език, като е съставен примерен план за интернет базиран урок по английски.

2.2. Специално внимание ще отделя на *монографията*, представена като реабилитационен труд, със заглавие *Collocations in Maritime English as Knowledge Items/Колокациите в морския английски като единици на знанието*. Актуалността на темата за колокациите по принцип и за терминологичните колокации, в частност, е безспорна. Те стават обект на интензивни научни изследвания с приложение в лексикографията, респ. терминографията, както и в чуждоезиковото, респ. специализираното чуждоезиково обучение в резултат на развитието на компютърната и корпусната лингвистика. Освен това, познаването на характерните им особености в контрастивен план е от съществено значение при превода на научно-техническа литература и писането на научни текстове. Целта на изследването е точно формулирана - определяне на терминологичните модели на познанието в областта на корабоплаването като система за организиране знанията на мореплавателите, съдържащи се в морския английски и разработка на модел за опис на терминологичните колокации в тази област. Произтичащите от поставената цел задачи се свеждат до (1) разработването на обща онтология в морския английски (по-точно е да се каже морския дискурс) и подробна онтология в подполето на морските адмиралтейски публикации; (2) извличане на терминологичните единици на знанието; (3) разработване на разширен модел за определяне на терминологичните единици на знанието в областта на корабоплаването. Подходящо е избрана методологията на изследването – комбиниран концептуален и лексикален (по-точно е да се каже лексико-семантичен) подход към структуриране на терминологични данни.

Монографията се състои от Увод, 12 глави, Заключение и Списък с използваната литература. Похвална е идеята на д-р Вичева да анализира терминологичните колокации в морския английски дискурс в контекста на системите за организиране на знанията. Самото понятие „организиране на знанията” е представено в по-тесния (свързан с библиотечното дело) и в по-широкия (свързан със социалното разделение на умствения труд) смисъл. Представени са различните подходи към дейностите, свързани с организирането на

знанията. При разглеждането на системите за организиране на знанията, по мое мнение, недостатъчно ясно е показана връзката между основната тема, а именно терминологичните колокации и възможностите те да бъдат представени чрез някои от тези системи. Всъщност задача 1 по съставянето на двете онтологии е изпълнена частично, тъй като в текста само имплицитно могат да се доловят елементи на формално представени знания на основата на някаква концептуализация, т.е. описание на множество от обекти и понятия, знания за тях и връзки между тях в морския дискурс и дискурса на морските адмиралтейски публикации.

Положителна оценка заслужава подробното описание на процедурата по автоматично извличане на базови термини и техните колокати. Накратко и ясно са посочени функционалните възможности на използваните за целта терминоекстрактор TermoStat и конкордансер AntConc. Този подход към извличането на терминологични данни говори недвусмислено за стремежа на Вичева в научните си търсения да се опира на възможностите, които дават съвременните постижения в областта на корпусната и компютърната лингвистика. В случая, обаче, е необходимо да се подчертае, че извличането на споменатите данни на практика е полуавтоматично и задължително се допълва от последващите концептуален и лексико-семантичен анализи.

Концептуалният анализ на извлечените данни се основава на предложената от Сейгър схема на терминологични отношения – йерархични (хиперо-/хипонимични и меронимични) и комплексни. В резултат на аналитичната процедура са получени препозиционни колокации, отразяващи родово-видовите отношения между понятието, изразено с базовия термин и понятията, изразени със съответните колокации. В края на глава 11 се дискутират изискванията за правилен подбор на дефиниции, вместо това да е направено логично в началото преди провеждането на самата процедура. При лексико-семантичния анализ за идентифициране на постпозиционни глаголни и номинални колокации, П. Вичева посочва като теоретична основа т.нар. система от лексикални функции, предложена от Мелчук. От личен опит мога да потвърдя, че поради своята отвореност, за да се използва успешно при терминологичния анализ, тази система следва да бъде модифицирана по посока на рамковата семантика. Така постъпва и Вичева, анализирайки актантната структура на базовите термини за определяне на глаголните колокации, но според мене, не обосновава достатъчно добре необходимостта от тази модификация. В резултат на проведените аналитични процедури, използвайки моя модел за структуриране на речникова статия на учебен глосар в комбинация с модела на Мейнард за съставяне на двуезичен опис на специализираните колокации, авторката предлага свой разширен модел с включване на постпозиционните номинални колокации. Приложимостта на модела при специализираното чуждоезиково обучение и превода на специализирана литература е неоспорима.

3. Оценка на педагогическата подготовка и дейност на кандидата

Научно-преподавателската кариера на д-р Петина Вичева във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ започва в 1996 г. Справката за учебната заетост показва над 100 часа над задължителния норматив. Тя не само преподава специализиран морски английски и общ английски, но и участва активно в съставянето и превеждането на учебни програми по различни дисциплини за редица обучаващи звена. Списъкът от 9 участия в образователни

семинари/конференции и курсове за повишаване на професионалната квалификация говори за желанието на д-р Вичева непрекъснато да усъвършенства знанията и уменията си на преподавател в реномирано висше учебно заведение. Получила е сертификат за висока оценка за презентация в Института за обучение по английски език в ВВБ Лекланд, Сан Антонио, Тексас, САЩ и грамота от Общински съвет – Варна по случай 128-та годишнина на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров”. Редовно участва в комисии за държавни изпити по английски език и за провеждане на конкурси за докторанти. Във връзка с конкурса са получени две препоръчителни писма от две чуждестрани военноморски училища. Д-р Вичева взема активно участие в дейности по програма „Учене през целия живот”, подпрограма ЕРАЗЪМ.

Висока оценка заслужава приложеното за конкурса учебно пособие *SMCP revisited: A Handbook in Communications at Sea*. То е предназначено за студенти и курсанти от ВВМУ със средно и високо ниво на чуждоезикова компетентност. Базира се на IMO Standard Communication Phrases и представя конкретни примери от добрата морска практика. Разработени са подходящи упражнения за осъществяване на радиокомуникация при различни ситуации – бедствие, спешност, безопасност, ежедневната дейност на корабните радиооператори. Типологията на използваните упражнения е разнообразна. Наред с традиционните Gap Filling и Matching, Вичева въвежда задачи, характерни за морския дискурс, които доближават обучаемите максимално до реални ситуации при осъществяване на морските радиокомуникации, като напр.: Transform the sentences into SMPC format; Send standard GMDSS distress messages having in mind the following situations; Make a short report on a sick/injured person's condition; Transmit it to another student; Prepare the following messages for transmission by radiotelephony. Важен компонент от пособието са упражненията за превод, разположени в реални комуникативни контексти. В края на пособието е даден двуезичен глосар с дефиниции на основни термини и абривиации, използвани в морските комуникации.

4. Основни научни и научно-приложни приноси:

- Представен е подход, базиран на съвременните постижения в корпусната, компютърната и когнитивната лингвистика, за извличане и класификация на колокациите в морския английски език (1. Монография; 3.1).
- Предложената е класификация на морските абривиатури и акроними (3.15).
- Направен е задълбочен анализ на морските радиокомуникации от гледна точка на лингвистичната прагматика и са предложени оригинални стратегии за постигане на успешност на този вид комуникация (3.7; 3.8; 3.9; публикацията „Начини за оптимизиране на морската комуникация”)
- Приложен е интегриран подход при преподаването на умения за четене и писане в часовете по специализиран английски език във ВВМУ (3.18).
- Предложени са критерии за подбор и адаптиране на материали за специфични учебни ситуации (3.17).
- Терминологичните колокации в морския дискурс са разгледани в контекста на системите за организиране на знанията (1. Монография).
- Предложена е процедурата по автоматично извличане на базови термини и техните колокати (1. Монография).

- Разработен е разширен модел за определяне на терминологичните единици на знанието в областта на корабоплаването (1. Монография).
- Предложен е модел на типична речникова статия за двуезичен опис на специализираните колокации в морския дискурс (1. Монография).
- Съставено е учебно пособие, предназначено за студенти и курсанти от ВВМУ, с конкретни примери от добрата морска практика и оригинални упражнения за осъществяване на радиокомуникация при различни ситуации.

5. Цитиране на трудовете на кандидата у нас и в чужбина

Справката за цитиранията на ст. преп. д-р Петина Вичева показва общо 4 цитирания, като 3 от тях са във фундаменталния труд на чл. кор. проф. дфн Мария Попова *Теория на терминологията*.

6. Критични бележки за рецензираните трудове

Повечето критични бележки съм отбелязал в разгледаните по-горе публикации. В монографията забелязах някои езикови грешки, дължащи се вероятно на липсата на време за по-прецизно редактиране на текста. Бих добавил пожелание към кандидатката в бъдещата научна и научноприложна дейност да увеличи броя на публикациите си в чуждестранни списания и научните си изяви на международни форуми.

8. Лични впечатления от дейността на кандидата

Имам много добри лични впечатления от работата на ст. преп. д-р Вичева още от 2008 г., когато бях рецензент на докторската дисертация, защитена с успех. Впоследствие тя насочи научните си интереси към морската терминология и публикациите по тази тема са високо оценени от езиковедите-терминолози у нас и в чужбина. Резултатите от изследванията са директно приложени в педагогическата практика.

В *заключение*, като имам предвид горечитираните научни и научноприложни приноси на д-р Петина Вичева, близо 20-годишната преподавателска дейност във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров”, насочена към повишаване нивото на владеене на общоупотребимия и специализирания морски английски от бъдещите морски командни кадри с цел осигуряване на успешни морски комуникации, напълно убедено предлагам уважаемото Научно жури да присъди академичната длъжност „доцент”.

Рецензент:

(проф. д-р Боян Алексиев)

11 септември 2015 г.